

II. Rákóczi Ferenc halála

Végrendeletében a fejedelem úgy rendelkezett, hogy testét édesanyja mellé, szívet a franciaországi Yerres kisváros melletti Grobois-ban temessék el. Itt élt, amikor XIV. Lajos halála után visszavonult a Párizstól 23 km-re fekvő kamalduli kolostorba. A kamalduli szerzetesek élete mély benyomást gyakorolt rá, ugyanis nagy hangsúlyt helyeztek a személyes megtérés fontosságára és a bűnöktől való megtisztulásra. Nem véletlen, hogy itt kezdi írni Rákóczi Ferenc legjelentősebb írásait az Emlékiratokat és a Vallomásokat. A szívet a házfőnök a kertben temettette el, de a drága ereklyét tartalmazó aranyszelencének később a történelem viharában nyoma veszett, 1737-ben még így írt a kolostor priorja egy latin feliratban:

„E kolostor temetőjében fekszik a szent életű II. Rákóczi Ferencnek, Isten kegyelméből a szent római birodalom hercegének, Erdély fejedelmének, a magyar királyság részei urának, s a székelyek grófjának szent szíve, ki az isteni gondviselés csodálatos rendeléséből az élet különféle viszontagságain keresztül vezéreltetve, elnyugodott az úrban, a Boszporusz melletti Rodostóban, a világ üdvének 1735. évében, április hónap 8. napján, életének 59. esztendejében.”

A kamalduli szerzetesek idővel elfogytak, a kolostort a trappisták vették át, majd magántulajdonba került. A szívet 1870-ben német tisztek is kutatták, majd a magántulajdonos is, de hiába.

Mikes Kelemen sorait fogom gyakran idézni, hiszen ő volt a bujdosásban töltött évek leghűségesebb és leghitelesebb krónikása, hiszen maga is a bujdosók kenyerét ette. 17 éves volt az erdélyi Zágónban született ifjú, amikor a fejedelem szolgálatába szegődött, és őt soha el nem hagyta.

„...és úgy szeretem már Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont.”-idézem jól ismert sorait.

1720 április 24-én érkeznek Rodostóba, és ahogy Mikes Kelemen írja, „és mielőtt ide érkezett Bercsényi úr, mindjárt anagramát csinált a város nevéből, és e' jött ki belőle: ostorod. Ez igen hozzáillik a bujdosókhoz.”

Egy egész telepet kaptak magyarok, az örmény negyed 24 házának tulajdonosait lakoltatták ki, és ezekbe a házakba vonultak be Rákóczi és a bujdosói. Újra csak Mikest idézem:

„Akik mivelünk rosszat akartak tenni, azoknak rossz szándékjokat az Isten javunkra fordította. Mert sokkal tágasabban vagyunk, az egész szállásaink a város széllyin vannak, csak egyet lépem, már a mezőn vagyok...az egész bujdosó magyarok itt vannak: kinek-kinek pedig bővön elegendő és tágas szállása vagyon, csak én egy szolgálóval egy gazdag örménynek az egész házát bírom, és mindenik háznak vagyon egy kis kertje.”

Hatalmas változás ez az előző évek szállásaihoz képest! Hiszen hosszú utat tettek meg a bujdosók – már csak bujdosásuk alatt is. A Drinápolyban lakóhelyül szolgáló „palotákat” Mikes így írja le, a sajátja példáján:

„A házam négy kőfalból áll, azon egy fatáblás ablak, azon a szél mind széllyire mind hosszára bújhat. Ha pedig papirossal bécsinálom, az egerek és a patkányok a papirost vacsorájokon elköltik. A mobiliám egy kis faszékből áll: az ágyam a földre vagyon terítve, és a házamat egy cseréptálban való kevés szén melegíti.”

További állomásukon Konstantinápoly felé egyetlen házat sem látnak európai fogalmak szerint lakható állapotban, „mellettünk holmi régi elromlott épületek vannak, ahol annyi a skorpió, mint a bolha.” Nem is költöznek be, hanem sátrakban laknak egy jó hónapig.

Konstantinápoly elővárosa Jenikő, ahol másfél évig lélnek otthonra. A bujdosók szerint a város rútt, melynek 14 házát foglalják le a magyarok .

„...a házamban se szék se asztal nem alkalmatlankodik –írja Mikes kelemen –de urunknak rendes és alkalmas szállása vagyon. Éppen tengerparton vagyunk, és olyan igen a tengerparton, hogy az én házamat alá vízen bújhatni.”

Hogyan telnek a bujdosók napjai?

„...itt nincsenek, akihez mehetnénk. Török urak vannak, de unalmas dolog törököt látogatni: egyik a', hogy törökül nem tudok, a másik a', hogy ha az ember hozzájuk megyen, elsőben no ülle, azután egy pipa dohányt ad, egy fincsa kávé, hatot vagy hetet szól az emberhez, azután tíz óráig is elhallgatna, ha az ember azt elvárná. Ők a beszélgetéshez, a nyájassághoz nem tudnak.” Minden mulatságunk abban áll, hogy Bercsényi uramhoz megyünk ebédre, vagy vacsorára.”

Egy török mulatság leírása Mikes Kelemtől, melyre hivatalosak a magyarok.

„Tegnap mi a császári mulatságon voltunk. A fejedelem lóra ülve, egy nagy dombról kellett nézni a mulatságot. A mulatság pedig abból állt, hogy lovakot futtattak, flintából és apró ágyúcskákból célt lőttek, a császár előtt birkózók birkoztanak. Hanem a vége jobb volt a kezdetinél, mert a vezér ebédet adván a császárnak és az egész udvarának, meg is kell ajándékozni mind a császárt mind az udvarát. Mi pedig mindezeknek végig nem vártuk, mert reggeltől fogva estig egy helyben lóháton ülni étlen, és a többit csak messzünnen nézni, nem derék mulatság. Azért is csak a fejedelem fél óráig ott lévén, és semmi mulatságra valót nem látván, ebédre hazamentünk.”

Rákóczi kialakítja a kis közösség életének rendjét: házi szabályok, napirend, az étkezés rendje, korai kelés és sok közös imádkozás – a klastromban nincs nagyobb rend, írja Mikes, mint a fejedelem házában. De ezek a szabályok elviselhetővé teszik az életet a száműzetés napi egyformaságában.

Reggel korán szentmise a magyarok védőasszonyának szentelt kápolnában, délelőtt írás és olvasás: a fejedelem folytatja Franciaországban megkezdett írásait. Délután fizikai munkával foglalja el magát, asztaloskodik, esztergál, különleges, titkos fiókokkal ellátott bútorokhoz készít terveket. Elkészíti a híressé vált széket. Hetente kétszer vadászatra kerül sor. Este újabb istentisztelet, utána csend és békesség következik...

Lelke azonban nem nyer nyugalmat, bizonyítja ezt egy francia királyi hercegnéhez 1723-ban írott levele.

„már azt sem tudom, élek-e még, vagy csak azért vagyok e világon, mert elfelejtettek eltemetni...a lelki és testi halálon túl van politikai halál is...érezem, úgy vagyok a világban, mint akinek hajóját viharos szél ragadja és nagy utat megjár anélkül, hogy helyet változtatna...ma már semmi, de semmi nem köt a világhoz...

1722-ben meghalt a felesége, akiről a távolból is igyekezett gondoskodni: a halálhír kézhezvételétől a fejedelem élete végéig szakállt viselt...1726-ban, illetve 1732-ben meglátogatják a fiai, de ezek a találkozások sem jelentenek örömteli eseményt. Mikes jellemzése ugyanis bármelyik az apától távol, az idegenben nevelkedett fiúra ráillik:

„Az apja felől elmondhatom, hogy ha született, bár soha meg ne halt volna, a fia felől pedig, hogy ha a nyomorult világra nem jött volna, semmit nem vesztett volna rajta.”

A fejedelem készül a halálra. Még egészséges, de 1732-ben elkészíti a végrendeletét. 1735 március elején kezdett betegeskedni. Mikes napok óta rossz állapotban látja, nem tudja eldönteni, hogy az erős lelki gyötrődés viseli meg urát a szokásosnál jobban, vagy betegség készül megtámadni őt. Március 12-én a következőket írja:

„Mert már egy néhány napoktól fogvást nem látom urunkot olyan állapotban, mint az előtt, mert ha igen titkollva is, de észre lehet venni, hogy vagyon valamely belső baja, az ő természet szerint való, mindenkor jó kedve, most meg olyan gyakorta való, és mintha erőszakkal volna. Azt is hozzá teszem, hogy már egy kevés időtől fogvást igen kezd apadni, az ő kövér teste és ábrázattya igen vékonyodik.”

23-án este a fejedelem borzong, a hideg rázza. Láz és hidegkelés váltakozik, majd Mikes észreveszi, hogy hányás is társul a tünetekhez, nagy levertséggel és bágyadsággal. Április elején lesz nagyon rosszul, meghallgatta távolról a misét, még dohányzott, általában megtartotta a napirendet.

Nagycsütörtökön, április 7-én a mellette virrasztók már alig értik a szavát, nagypéntekre virradóra pedig megáldoz, végig magánál van, udvari papjának vigasztaló szavaira fejével int és könnyezik.

„Végtire szegény, három óra után reggel, az istennek adván lelkét, elaluvék - írja Mikes- úgy halt meg, mint egy gyermek.

Itt irtóztató sírás-rívás vagyon közöttünk. Az isten vigasztaljon meg minket.”

A fejedelem testét kiterítették, és a kor szokása szerint a borbélyok megvizsgálták, s azt állították, hogy nem csuda hogy meghalt, „hiszen gyomra és vére tele volt sárral” az agya veleje egészséges volt, de annyi volt, mint két embernek szokott lenni, esze is volt annyi, mint tizenkettőnek.”

A testet egy kis házban helyezték el, arra várva, hogy a Porta engedélyezze a Konstantinápolyba való szállítását. A Porta nem sietett: az engedély csak júliusban érkezett meg...

A fejedelem haláláról étesítik a francia követet is, aki jelentést tesz a francia udvarnak. A Mercure de France című újságban a következő hír jelenik meg :

„ Ragotzki Ferenc Lipót, aki visszavonultan élt Rodostóban, amely a Márvány-tenger partján fekvő helység, a Dardanellák és Konstantinápoly között, 25 mérföldre a várostól, meghalt április 8-án, körülbelül 56/59 éves korában.” Több figyelmet kap ebben a hírben az, hogy hol történt a haláleset, mint az, hogy ki volt életében, aki meghalt.

A fejedelem utolsó 18 évéről –saját írásain kívül- Mikes Kelemen tudósít a legérzékletesebben, hiszen maga is a bujdosók kenyerét eszi. Benedek Elek így jellemzi őt:

„Ha egy festő emberi formában akarná megörökíteni a hűséget, ajánlanám: rajzolja le Mikes Kelemen arcképét. Ha valaki a hűségnek személyi nevet akarna adni, ajánlanám: nevezze Mikes Kelemennek. Íme egy ember, aki megható hűségével tette halhatatlanná a nevét.”

Mikes volt az utolsó a bujdosók közül, 71 esztendőskorában halt meg, oly magányosan, oly árván, oly reménytelen egyedülletben, testétől és lelkétől oly idegen környezetben, amilyen magányt a börtönben sem talál az ember.

„Mármost egyedül maradtam a bujdosók közül...Az első leveletem, amidőn a nénémnek írtam huszonhét esztendőskor voltam, eztet pedig hatvankilencedikbe írom...ebből kiveszek 17 esztendőt, a többit haszontalan bujdosásba töltöttem. „

A fejedelem teste végül a Porta engedélyével Isztambul-Konstantinápolyba került, a Szent Benedek templomban nyugszik édesanyja, Zrinyi Ilona mellett.

A többi bujdosók Rodostó-Tekirdagban, a helyi görög templomban lelnek nyugalmat, így Bercsényi Miklós, Esterházy Antal, Sibrik Miklós, de magyar sírok kerülnek a helyi görög, örmény és római katolikus temetőbe is.

A hamvak hazahozatala már a reformkorban felmerült, de a kiegyezés utáni évektől vetődött fel határozottan. A kutatás szorgalmazója Thaly Kálmán volt, aki kapcsolatot teremtett mindazokkal, akik jártak az említett városokban, de megkereste az 1849 utáni törökországi magyar emigráció tagjait is.

Az első leírás egy ismeretlen nevű kassai orvos levelében olvasható, mely nyomtatásban is napvilágot látott 1794-ben a Magyar Mercurius című magyar újságban. A későbbiekben több magyar utazó is járt a bujdosók sírhelyeinél, így a fiatal Széchényi István gróf is.

1861-ben a Magyar Tudományos Akadémia három tagja (Kubinyi Ferenc, Henszlmann Imre régész-műépítész, és Ipolyi Arnold történész) kidolgozta egy törökországi kutatóút tervét, melynek „hivatalos” célja a török kézre került Corvinák felkutatása volt, de elterjedt a hír, Törökországban is, hogy a valódi cél a bujdosók sírjainak megtalálása. A három akadémikus Isztambulba érkezve megnyerte tervének az ott tartózkodó, későbbi neves turkológust, Vámbéry Ármint is. Útjuk eredményes volt, Ipolyi jegyzeteket, Henszelmann pedig 27 rajzot készített, köztük a fejedelem egykori lakóházáról is. Ipolyi a Mikes Kelemen leveleit tartalmazó könyvvel a kezében járta be a tengerpartot. Erről a kutatásról azonban soha nem készült hivatalos jelentés, a résztvevők csak meséltek róla, és a jegyzetek, rajzok nagy része is elveszett.

Húsz év telt el, mire egy fiatal történész, Thallóczy Lajos elhatározta, hogy felkeresi a bujdosók emlékeit. Thaly Kálmán így reagált tervére:

„Mi szép dolog, hogy Te Isztambulba, Nicodemiába s Rodostóba mégysz! Mikor támadt ez az okos és mégis bolond terved? Okos, per absolutum, és bolond azért, hogy nekem idejében nem tudtál róla szólni, mert igen nagy kedvem lett volna ez utat veled együtt megtenni.”

Maga Thaly Kálmán is elindult azonban 1888 őszén kutatóútjára, és végül 1889. október 7-én nyitotta fel, a lehető legnagyobb titokban II. Rákóczi Ferenc és Zrinyi Ilona sírját. Thaly titoktartási fogadalom után, csak majdnem két és fél év múlva számolt be kutatásának eredményeiről.

A történet további része már ismert: Tisza István miniszterelnök egy 14 fős bizottság összehívásával 1904-ben döntött arról, hogy hazahozzák Isztambulból II. Rákóczi Ferenc, Zrinyi Ilona, valamint a rodostói görög templomból gróf Bercsényi Miklós főgenerális, gróf Esterházy Antal generális, és Sibrik Miklós udvarmester hamvait, valamint Isztambulból Thököly Imre maradványait.

Hazatértek tehát a bujdosók.

2010 -ben Yerres város Rákóczi nevét viselő terén egy bronz mellszobrot helyeztek el, Borsi Antal sárospataki szobrász alkotását. Az elé az obeliszk elé állították, melyet a magyar állam 1937-ben ajándékozott a városnak. A posztamensbe vésett szív alakja mellé a következő felirat került magyar és francia nyelven:

„ Nagyságos fejedelem, legyen akaratod szerint.”

Így az utókor szimbolikusan bár, de visszahelyezte II.Rákóczi Ferenc szívét arra a helyre, ahol ő kívánta hogy nyugodjon...

